

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Топузов О. М.,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

У статті визначено пріоритетні напрями теорії та практики шкільної географічної освіти у контексті розбудови Нової Української школи. Актуалізовано доцільність науково-методичних досліджень щодо організації дослідницького та проблемного навчання географії на засадах компетентнісного підходу. Проаналізовано особливості реалізації географічного складника природничої освітньої галузі в нових модельних навчальних програмах для адаптаційного циклу базової середньої освіти.

Ключові слова: *шкільна географічна освіта, компетентнісний підхід, дослідницьке навчання, інтеграція.*

ACTUAL PROBLEMS OF SCHOOL GEOGRAPHICAL EDUCATION

Topuzov O.,

Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The article identifies priority areas of theory and practice of school Geographical Education in the context of the development of a New Ukrainian School. The expediency of scientific and methodological research on the organization of research and problem-based Geography training based on the principles of a competence-based approach is updated. The features of implementing the Geographical Component of Natural Education in New Model Training programs for the adaptation cycle of Basic Secondary Education are analyzed.

Keywords: *school Geographical Education, Competence Approach, research training, integration.*

В умовах подолання наслідків російської агресії та відбудови України шкільна природнича освіта стає одним із ключових чинників формування особистості з активною громадянською позицією, яка володіє ключовими компетентностями, необхідними для вибудовування успішної життєвої траєкторії, і спроможна реалізувати їх на практиці. Відтак, одним із актуальних напрямів сучасної шкільної природничої освіти є якісне оновлення її змісту з урахуванням тенденцій європейського освітнього простору.

Аналіз вітчизняних і міжнародних досліджень засвідчує, що одним із науково-освітніх трендів є реалізація принципу інтеграції природничої освіти з метою забезпечення формування ключових компетентностей здобувачів освіти в галузі природничих наук, техніки і технологій [2]. Окремим складником природничої освіти є природничо-наукова грамотність, яка є предметом міжнародного порівняльного дослідження PISA, і яка включає не лише знання понять і наукової теорії, а й загальні процедури й практики, пов'язані із науковими дослідженнями. У сучасному глобалізованому світі природничонаукова грамотність має стати надбанням висококваліфікованих фахівців, які будуть здійснювати наукові дослідження та впроваджувати науковотехнологічні інновації, а й кожного громадянина, який щоденно стикається з економічними, соціальними та екологічними проблемами [4].

Важливу роль у формуванні компетентності в галузі природничих наук техніки й технологій як передумови їхньої готовності до життя в інформаційному мінливому суспільстві відіграє шкільна географічна освіта.

Однак попри інноваційність і своєчасність змін у базовій середній освіті процес їх упровадження недостатньо системний та злагоджений. Зокрема, у документі, яким передбачено новації в оцінюванні навчальних досягнень учнів в 5-6 класах нової української школи не згадано про предмет «Географія». Згідно цих вимог запроваджуються нові процедури, форми й інструментарії оцінювання [5]. Відповідно, оцінюванню підлягають групи результатів, визначені в освітньому стандарті. Предмет «Географія» належить до природничої освітньої галузі, тому організація навчального процесу в 6 класі має бути сконцентрована на досягненні таких груп результатів учнів: проведення дослідження природи, опрацювання і використання інформації, усвідомлення закономірностей природи [1].

З огляду на це, в методиці географії актуалізується проблема організації навчання на засадах дослідницького, проблемного й системного підходів у контексті компетентнісного підходу. Оскільки традиційно розроблення нових методичних підходів у навчання починається із навчальних програм, то важливе значення для ефективної реалізації базового курсу географії Нової української школи мають альтернативні модельні навчальні програми, створені двома авторськими колективами. Вони, в цілому, враховують концептуальні засади нового державного стандарту, в якому наголошується, що основним завданням шкільного курсу географії є формування умінь:

- пізнавати предмети і явища природи та суспільного життя;
- використовувати різні джерела географічної інформації
- розуміти та пояснювати основні географічні поняття, закономірності розвитку природних і суспільних процесів та явищ, взаємозв'язки між ними.

Для реалізації цих завдань у програмах закладені відповідні види навчальної діяльності, які мають бути реалізовані на уроках географії: практична робота, спостереження, моделювання, дослідження, проєкт, встановлення зв'язків і залежностей у природі та суспільстві, між станом довкілля та діяльністю людини, вимірювання, систематизація, класифікація, критична оцінка побаченого (почутого), пошук, інтерпретація та демонстрація різноманітних географічних даних, здобуття географічних знань для пояснення та оцінювання процесів і явищ у природі [3].

Аналіз модельних навчальних програм засвідчує, що ними закладені передумови для побудови методики навчання географії на засадах дослідницького, проблемного й системного підходів у контексті компетентнісного, що забезпечує виконання вимог державного стандарту базової середньої освіти й вимог для оцінювання загальних груп результатів навчання з тим обмеженням, що скільки географія є описовою наукою, то у програмах відсутні види навчальних робіт експериментального характеру.

Актуалізується й новий напрям досліджень – реалізація географічного складника в курсі «Природничі науки». Вперше в Україні впроваджується природничий курс, яким цілісно реалізуються всі складники природничої освітньої галузі без виокремлення окремого предмету географія у 6-му класі. Аналізуючи навчально-методичне забезпечення цього курсу, що нині апробується в пілотних закладах освіти, можна звернути увагу на його унікальні особливості. Зокрема, модельна навчальна програма «Природничі науки» для 5-

6 класах, так само, як і програми з географії, зберігає традиційний географічний зміст, що вивчається в 6-му класі. Оскільки він інтегрований разом із фізичним, хімічним та біологічним складниками, для яких характерні переважно експериментальні методи дослідження природи, то досягнення вимог освітнього стандарту щодо формування в учнів умінь досліджувати природу є достатньо повним. Вивчення географічних об'єктів ґрунтується на фізико-хімічних закономірностях природи [3].

Відтак, у курсі «Географія», так само, як і в «Природничих науках» основну увагу доцільно зосередити на організації дослідницької діяльності учнів, спрямованої на формування умінь досліджувати природу. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти це уміння передбачає: виявлення й формулювання проблеми дослідження, визначення мети і завдань дослідження, формулювання гіпотези, планування дослідження, формулювання висновків, презентування результатів дослідження. Застосування різних методів дослідження – спостереження, експериментування, вимірювання, моделювання, класифікування, конструювання тощо. Організація дослідницької діяльності учнів буде більш ефективною, якщо під час вирішення проблем буде покладено діалектичне протиріччя. У процесі засвоєння навчального матеріалу з географії учня завжди чекають проблеми як прояв діалектичних протиріч, що властиві будь-якому терміну або поняттю. Вони проявляються доти, поки учень повністю не засвоїть навчальний матеріал з географії [6]. Одні проблемні ситуації виникають у процесі вивчення навчального предмета, коли учень засвоює щось нове і невідоме, інші – під час практичного застосування надбаних знань. Організація дослідницької діяльності потребує адекватного конструювання дидактичного змісту матеріалу та методичного апарату підручників і посібників із географії та природничих наук.

Тому не менш актуальною проблемою є проектування підручника географії нового покоління, що реалізує модель навчання через дослідження. Яким він має бути? Він має оптимально поєднувати методичні інструменти, що забезпечують глибоку теоретичну та практичну підготовку учнів. У змісті підручника географії можна реалізувати теоретичне дослідження, що розгортається через пошук і відкриття учнями нових явищ, закономірностей, доказів з проблеми дослідження. В основутакого підходу, спрямованого на реалізацію дослідницького навчання, покладено ідею постановки та вирішення теоретичних навчальних проблем.

Натомість практичні дослідження реалізуються через систему завдань для проведення польових робіт, спостережень в природі, експериментування з природними явищами і об'єктами.

Таким чином, пріоритетними напрямками науково-педагогічних розвідок з теорії і практики сучасної шкільної географічної освіти є:

- формування природничо-наукової грамотності, як складника ключової компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій на уроках географії;
- організація дослідницької діяльності на уроках географії;
- формування умінь досліджувати природу;
- інтеграція змісту природничої освіти;

- розроблення підручників з географії, що реалізують модель навчання через дослідження.

Література:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.

2. Засекіна Т. М. (2020). Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ: Педагогічна думка. 400 с.

3. Модельні навчальні програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. (2021). <https://undip.org.ua/modelni-navchalni-prohramy-dlia-5-6-klasiv>.

4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. URL : http://pisa.testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf.

5. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 р. №289.

6. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монографія. Київ : Фенікс, 2007. 304 с.
<file:///C:/Users/B-PRO/Downloads/34204202244102220.pdf>